

Хельга СОММЕР

ОСКАР ВЕРНЕР – легенда австрійської сцени і світового кіно

З нагоди 80-річчя від Дня народження відомого австрійського актора театру і кіно Оскара Вернера в Австрійській бібліотеці (філія Львівської наукової бібліотеки ім. Василя Стефаника НАН України) відбувся вечір його пам'яті. Організатори вечора – Австрійсько-українське бюро кооперації у науці, культурі та освіті (Львів) та наукова бібліотека ім. В. Стефаника. З доповіддю про життєвий та творчий шлях митця виступила недавній викладач Львівського національного університету імені Івана Франка пані Хельга Соммер. Свою розповідь вона проілюструвала уривками з документальних фільмів, присвячених творчості актора, фрагментами записів вистав та кінофільмів за його участю.

На батьківщині актора ювілей святкували широко: в Австрійському театральному музеї (Відень) було організовано виставку, де були представлені оригінальні записи вистав за участю Оскара Вернера, аудіозаписи його роздумів про професію актора, мистецтво театру. У кінотеатрах пройшов ретроспективний огляд усіх фільмів за його участю.

Свою сценічну кар'єру актор розпочав 1941 р. В Австрії він завоював славу в кінці 40-х років – коли працював у віденському “Бургтеатрі”. О. Вернер мав можливість опанувати ремесло під керівництвом прославлених майстрів сцени: Герман Тіміга, Гедвіги Бляйбтреу, Евальда Бальзера, Кете Дорш і найкращих тогочасних режисерів. Репертуар його був багатоплановим. Але справжнього зеніту акторської кар'єри митець досягнув у ролі Гамлета у 50-х роках. Цю роль він вважав ролюю свого життя, називаючи Гамлета своїм двійником. Ще одна зіркова роль О. Вернера – Дон Карлос. У цій виставі його партнером по сцені був Вернер Краусс, сценічний учитель і друг О. Вернера. У переліку створених ролей – центральні постаті у шекспірівському “Генріху IV”, “Бахусі” Жана Кокто, “Беккеті” Жана Ануя, “Торквато Тассо” В. Гете.

Оскар Вернер мав власне бачення професії актора, сценічного покликання, яке сформувалось під впливом ідей Макса Райнгардта. О. Вернер вважав, що театр належить акторові, а не режисерові, що найголовніше в театрі – не зовнішній показ чогось, а акторське образне перевтілення. Часто він цитував Райнгардта: “Театр, де вже нема добрих духів, є найбіднішим ремеслом”. Тому він ніколи не йшов на компроміс у професії, що часто спричиняло конфлікти з режисерами, продюсерами, призводило до розриву контрактів, частих відходів актора з театру.

Порятунку О. Вернер шукав у кіно.

Першу значну роль О. Вернер зіграв у фільмі “Ангел з сурмою” (*Der Engel mit der Posaune*, Австрія 1947 р.), в якому йшлося про історію трьох поколінь звичайної

Оскар Вернер – Гамлет у виставі “Гамлет” В. Шекспіра, Франкфурт, 1953 р.

австрійської сім’ї. Фільм мав великий успіх, у ньому грали всі відомі австрійські актори того часу. Незважаючи на успіх у Бургтеатрі, Оскар Вернер їде в Америку, щоб зніматися у фільмі “Рішення перед сходом сонця” (*Decision before Dawn*, USA, 1950 р.), який приніс йому світове визнання. У цьому фільмі він грає німецького солдата, котрий, ризикуючи життям, шпигує на користь американців задля майбутнього миру. Показово – все життя Оскар Вернер відмовлявся грати “доброго нациста”. Про долю людини в часи нацизму йдеться і в інших фільмах за його участю: “Останній акт” (*Der letzte Akt*, Австрія, 1955 р.); “Шпигунство” (*Spionage - Oberst Redl*, Австрія, 1955 р.); „Шпигун, який прийшов з холоду” (*The Spy Who Came In from the Cold*, USA, GB, 1965р., за участю Марлона Брандо), в останньому його фільмі – „Подорож проклятих” (*Voyage of the Damned*, USA, 1976 р.).

1955 р. Оскар Вернер грав і в австрійському фільмі “Моцарт” (*Mozart*) та у німецько-французькому фільмі “Lola Montez” в режисурі Макса Офюльса.

Оскар Вернер не має великого за чисельністю кінодоробку, але те, що ним створено, відзначається високою майстерністю. Це відомі у світі фільми 60-х років: “Джюль і Джім” Франсуа Трюффо за участю Жана Маро і Генрі Серр (*Jules et Jim*, F 1961р.); “Корабель дурнів” (*Ship of Fools*, USA 1964 р.) режисера Стенлі Крамера, де знімалися Сімон Сіньйорі, Вів’єн Лі та ін.; “Фаренгейт - 451” (*Fahrenheit – 451*, USA, GB 1966р.) теж Франсуа Трюффо, “Шпигунство” з Марлоном Брандо, “Інтерлюдія” (*Interlude*, USA, GB, 1967-1968 рр.), “У чоботях рибалки” (*In the Shoes of the Fisherman*, USA, 1967-1968 рр.) за участю Ентоні Квіна.

Знімаючись у кіно, Вернер не переставав грати на драматичній сцені в різних колективах: “Бургтеатрі”, “Академічному театрі”, “Йозефштадтеатрі”, здійснював гастрольні поїздки до Німеччини, Швейцарії.

Оскар Вернер відмовився від багатьох проєктів (понад 300 ролей): вони йому “нічого не говорили”. Він вважав, що поетичний актор не може бути засобом втілення чиєїсь чужої ідеї.

Щоб зреалізувати свої театральні візії, О. Вернер за прикладом Луї Жюве та Жана

Оскар Вернер – Торквато Тассо у виставі “Торквато Тассо” В. Гете, 1963 р.

Оскар Вернер – Генріх у виставі “Генріх IV” В. Шекспіра, Бургтеатр, Відень, 1960 р.

Луї Барро створив власний театральний колектив, про який мріяв усе життя. У цьому колективі зібрав усіх своїх друзів, зокрема 1970 р. у Зальцбурзі в роботі над “Гамлетом”. Вже під час репетиції ширились чутки, що у Вернера немає концепції, що він не дотримується розкладу репетицій і забагато вживає алкоголю. Хоча частина критиків визнала виставу успішною, але вона не була сприйнята глядачами. Пояснення просте – брак менеджменту, спонсорської підтримки. О. Вернер виступав одночасно і продюсером, і режисером, і актором. Критики вважали, що як режисеру йому бракує здатності сформулювати та втілити на сцені свою концепцію. “Якщо я б міг розказати, як я граю Гамлета, мені не потрібно було б його грати”, – неодноразово говорив сам О. Вернер.

У наступні роки він все більше усамітнювався, з головою поринав у читання поезій Гете, Рільке, Шиллера, де Сент-Екзюпері, Тракля. Ці вечори він проводив так, як хотів, без примусу з чийогось боку, крім того, йому непотрібно було вчити напам’ять тексти, хоча зробити цього він вже й не міг через сильну алкогольну залежність. Остання його роль – Принц фон Гомбург (1983 р.), під час якої він остаточно “демонтував” себе як митець. Газети писали, що жоден актор так прикро не знищував себе на сцені. А також писали: “Австрійський культ навколо генія – це культ зневажання людини. Оскар Вернер має право на збереження від самознищення”.

Помер О. Вернер 1984 р. в Німеччині, в готелі, самотній, на початку чергової

Оскар Вернер – Принц фон Гомбург у виставі “Принц фон Гомбург” Г. Кляйста, 1983 р.

гастрольної поїздки. Він жив минулим – сучасне мистецтво видавалося йому хаотичним та нещирим.

Нині, коли О. Вернера давно немає серед нас, його численні кінороботи, записи окремих вистав, магнітофонні стрічки із виконанням поетичних програм привертають і далі увагу багатьох людей, зокрема тих, які ніколи не бачили його на сцені. Він полонить акторським мистецтвом, неперевершеними інтонаціями, прекрасним голосом.

Оскар Вернер – Дон Карлос у виставі “Дон Карлос” Ф. Шиллера, Бургтеатр, Відень, 1955 р.

